

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartement
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

ÁŠŠEMEANNUDEADDJI/SAKSBEHANDLER DIN ČUJ./DERES REF.
Liv Karin Klemetsen, +47 78 48 42 09
liv.karin.klemetsen@samediggi.no

MIN ČUJ./VÁR REF. BEAIVI/DATO
14/5710 - 6 30.03.2015
Almmut go válddát oktavuodá/Oppgis ved henvendelse

Sámediggi
Ájovvárgaaidnu 50
9730 Kárášjohka

telefuodna: +47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Ápningstider:
Mandag - Fredag
08.00-15.30

Høringsuttalelse - NOU 2014:8 Tolking i offentlig sektor - et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) har sendt NOU 2014:8 *Tolking i offentlig sektor – et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd* ut på høring. Sametinget er glad for at BLD har prioritert denne saken og mener at utredningen er meget viktig da den belyser ulike utfordringer innen tolking i offentlig sektor. Utredningen ble behandlet i Sametingets plenum 5. mars 2015. Et enstemmig Sameting vedtok følgende:

"Sametinget er enig med tolkeutvalget om at en egen tolkelov er meget viktig å få på plass, for å sikre rettssikkerhet og likeverd i tolking i offentlig sektor.

Sametinget støtter oppføring av flere tolker i Nasjonalt tolkeregister. Dette vil høyne statusen til de samiske tolkene, og tilgjengeliggjøre kvalifiserte tolker i og med at registeret har kvalifikasjonskrav for oppføring. Nasjonalt tolkeregister bør brukes som grunnlag for bestilling av samiske tolker, for å sikre kvalifisert tolking.

Sametinget mener det er avgjørende å få snarest mulig etablert en samisk tolkeutdanning ved Samisk høgskole. Samtidig understreker Sametinget viktigheten at den samiske tolkeutdanningen tilknyttes og samarbeider med utdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus, både med tanke på faglig tyngde, og kontakten med andre tolker.

Sametinget mener at samiske språk for lengst burde vært tatt inn i den ordinære statsautoriseringsordningen i Norge, i og med at samiske språk er offisielle språk i Norge, og forventer at dette kommer i gang så snart som mulig. Sametinget mener IMDi og KMD må ansvarliggjøres og legge til rette for å få flere samiske statsautoriserte tolker.

Et eget utviklings- og kompetansesenter for skjermtolking for samiske tolker bør vurderes, og tilsyn av samiske tolker må organiseres i nært samarbeid med Sametinget. Sametinget stiller seg også positiv til eget lønnsregulativ for tolker, men understreker at lang tolkeerfaring også bør kvalifisere for høyere lønn.

I dag finnes det mange gode tolker som ikke har en formell samisk tolkeutdanning. Sametinget mener det må etableres en grunnleggende utdanning slik at disse og kan få en formell autorisasjon, da de som faller inn i denne kategorien ofte innehar kjennskap og kunnskap om kulturell tolkning i samiske samfunn.

Liten tilgang til statsautoriserte tolker og til tolketjenester utgjør ikke bare en trussel mot de

rettigheter samer har til å bli betjent på eget språk. Dette sannsynliggjør også faren for at samer ikke oppnår likeverdighet i forhold til de generelle rettighetene man har som norsk statsborger og medlem av det norske samfunnet. Gjensidig kommunikasjon og forståelse er avgjørende for at tjenesteyter og tjenestemottaker skal kunne nyttiggjøre seg av eksisterende velferdsgoder.

Sametinget forventer å bli konsultert om selve innholdet av tolkeloven og oppfølgingen av andre forslag fra tolkeutvalget."

I tillegg til plenumsvedtaket ovenfor har Sametinget følgende innspill til noen av de mange gode tiltakene som Tolkeutvalget foreslår i sin NOU. Samtlige tiltak nedenfor er prioriterte, men tiltakene med høyeste viktighet kommer først.

Tiltak 77: Innføre lovpålagt plikt for forvaltningen til å bruke kvalifisert tolk i gitte situasjoner.

Sametinget er positiv til innføring av egen tolkelov og mener at det er behov for en slik lov.

I forslag til lovteksten lyder § 1: Lovens formål er å bidra til å sikre rettssikkerhet og likebehandling for den enkelte ved at offentlige myndigheter, gjennom bruk av tolk, blir i stand til å forstå og bli forstått av personer som ikke behersker forvaltningsspråket.

I merknad til denne bestemmelsen står det også at "når brukeren ikke snakker eller forstår forvaltningsspråket er tolking nødvendig".

Sametinget mener at dette blir problematisk i forhold til samisktalende brukere. De fleste samer behersker norsk, og mange har norsk som sitt andrespråk. Dette kan brukes som et argument mot behovet for tolk. I mange sammenhenger kan det bli problematisk å skulle gjøre seg forstått på andrespråket. I kritiske situasjoner som ved helsetjeneste, politi, domstoler, barnevern osv. opplever man at man ikke når fram med andrespråket. Da vil det være behov for tolk. Mange forskningsarbeider om tospråklighet viser nettopp dette, at ved kritiske situasjoner vil tospråklige ha problemer med å kommunisere på andrespråket. Vi vet også at ved demens og afasi vil morsmålet sitte igjen mens senere tillærte språk blir borte. Derfor mener Sametinget at lovteksten må ta hensyn til tospråklighet og morsmål ved vurdering om behov for tolk.

I følge samelovens språkregler har den samiske befolkningen rett til å bruke samisk i kontakt med offentlige orger i forvaltningsområdet for samisk språk. Språkreglene gir også utvidede rettigheter til bruk av samisk i kontakt med politi, domstoler, helsetjenester og kirkelige tjenester, jf. Sameloven § 3-4 og 3-5.

Sametinget vet at mange samer ikke er klar over sine rettigheter, og heller ikke når det kan være behov for tolk. For noen vil det være nedverdiggende å innrømme at man føler at man ikke behersker norsk så godt og har behov for tolk. Derfor vil Sametinget løfte frem behovet for mer informasjon i offentlig sektor og økt bevissthet både blant samiske brukere og offentlige ansatte om retten til å bruke samisk der det er ønskelig, i lys av at samisk er et offentlig språk i Norge. **Dette kommer også inn under tiltak 10.**

Sametinget forventer å bli konsultert om selve innholdet av tolkeloven og oppfølgingen av andre forslag fra tolkeutvalget.

Tiltak 33: Tilbud om jevnlig autorisasjonsprøver, og bevilling som statsautorisert tolk, i samiske språk

Sametinget har allerede i 2012 satt i gang saken om statsautorisasjonsordning for samiske tolker, og vært i kontakt med IMDi om å innføre samiske språk i den ordinære autorisasjonsordningen i Norge. Ennå er dette ikke på plass. I dag er det ingen samiske tolker som er statsautorisert. Sametinget forventer at også samiske tolker snarest kan

gjennomføre autorisasjonsprøve og få bevilling som statsautorisert tolk, i og med at samisk er et offisielt språk i Norge. Sametinget mener at IMDi og KMD må ansvarliggjøres og legges til rette for dette.

Når ordningen er på plass, bør det tas inn mange autorisasjonskandidater i samiske språk. Samiske språk bør prioriteres de første årene da samiske tolker ikke har hatt tilbud om statsautorisering før. Unntaket er de fem tolkene som fikk autorisasjon fra Samisk språkråd i 1997, men som ikke har statsautorisert.

Tiltak 27: Opprette tolkeutdanning i samiske språk ved Samisk høyskole

Sametinget er enig i at utdanning av tolker er av meget høy viktighet. Det er avgjørende å snarest etablere en samisk tolkeutdanning ved Samisk høyskole. Men det er viktig å samarbeide med Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), fordi språkblandede grupper i undervisningen bidrar til en styrking av tolkefaget, og for å kunne samarbeide faglig og dra nytte av kompetansen som HiOA har opparbeidet gjennom sitt utdanningstilbud. I dag finnes det mange gode samiske tolker som ikke har formell samisk tolkeutdanning. Sametinget mener at det må etableres en grunnleggende utdanning slik at disse også kan få en formell autorisasjon, da de som faller inn i denne kategorien ofte også innehar kjennskap og kunnskap om kulturell tolkning i samiske samfunn.

Tiltak 41: Øke antall tolker i Nasjonalt tolkeregister, blant annet ved å gjøre registeret bedre kjent

I dag er 9 samiske tolker registrert i tolkeregisteret, alle med nordsamisk tolkespråk på nivå 3. Det er med andre ord ingen sør- og lulesamiske tolker som er registrert i tolkeregisteret. Mange samiske tolker som tar tolkeoppdrag er ikke oppført i tolkeregisteret, derfor ser Sametinget det som viktig at flere samiske tolker blir oppført i registeret. Utdanning og autorisering av samiske tolker vil bidra til at flere registreres, og ved at registeret gjøres kjent for samiske tolkebrukere vil man sikre bruk av kvalifiserte tolker.

Tiltak 42: Krav om at tolker som benyttes i offentlig sektor skal være oppført i Nasjonalt tolkeregister

Sametinget er enig i at det bør stilles krav om å bruke tolker som er registrert i tolkeregisteret. Imidlertid er det i dag mange samiske tolker som ikke er registrert. HiOA har hatt tilbud om tolkeutdanning i samiske språk de siste årene, men pga reiseavstanden er det ikke så mange som har tatt denne utdanningen. Derfor mener Sametinget at samiske tolker ikke kan komme inn under dette kravet, før samisk tolkeutdanning i samiske områder har fungert over en viss tid, og statsautorisasjonsordningen er godt i gang. Et slikt krav vil kunne føre til at mange som livnærer seg som tolk i dag, ikke lenger kan ta tolkeoppdrag før de har gjennomført en utdanning eller statsautorisasjon. I verste fall vil tilgangen til samiske tolker reduseres, og tolketilbudet for samiske brukere vil kunne bli kritisk.

Tiltak 6: Fylkesnemndene for barnevernssaker bør ha et selvstendig ansvar for bestilling av tolketjenester og kvalitetssikring av tolkingen

Når et samisktalende barn kommer til barnevernet må det møtes på sitt eget språk. Hvis barnevernet ikke har nødvendig språkkompetanse til å møte et samisktalende barn bør det være en selvfølge å tilkalle kvalifisert tolk. Sametinget støtter dette tiltaket og legger til at fylkesnemndene må ta hensyn til de samiske barnas behov. Det samiske samfunnet er lite, og Sametinget vil trekke fram at habilitet må tas hensyn til ved bestilling av tolk. Sametinget støtter også tiltak 7 om å innføre egenerklæring ved oppnevning av tolker i barnevernssaker.

Tiltak 54: Innføre et lønnsregulativ for tolker

Det er i dag store forskjeller i satsene hos de samiske tolkene på henholdsvis sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk. Det er uheldig for språkene at det ikke er faste satser.

Sametinget stiller seg positiv til eget lønnsregulativ for tolker, men vil understreke at lang tolkeerfaring også bør kvalifisere for høyere lønn.

Tiltak 55: Tilrettelegging for økt bruk av skjermtolking

Sametinget stiller seg bak Helse Nords planer om å iverksette videobasert samisk tolketjeneste, for å sikre tilgang til samisk tolk ved helseinstitusjoner der behovet oppstår. Det er planlagt en trinnsvis oppbygging av en desentralisert døgkontinuerlig tolketjeneste, der også ulike nødtjenester og kommunale helsetjenester skal innlemmes. Det kommer stadig fram i media at nødtjenester får problemer ved nødmeldinger i samiske områder, da både språkproblemer og samiske stedsnavn kan føre til alvorlige misforståelser. Sametinget mener at det bør ansettes samisktalende personell til nødmeldingstjenester, men så lenge det ikke er på plass så er skjermtolking en god løsning. Også andre felt vil kunne ha god nytte av skjermtolking. Det bør organiseres opplæring i skjermtolking for samiske tolker, for eksempel på Samisk høgskole i forbindelse med grunnutdanning i tolking.

Tiltak 56: Etablering av nasjonalt utviklings- og kompetansesenter for skjermtolking

Sametinget mener at det i tillegg til et nasjonalt utviklings- og kompetansesenter for skjermtolking bør etableres et samisk kompetansesenter for skjermtolking, eller et samisk knutepunkt for skjermtolking.

Tiltak 72: Etablere et eget tilsynsorgan knyttet til offentlig myndigheters plikt til å bruke kvalifisert tolk

Den samiske befolkningen har rett til å bruke samisk i kontakt med offentlige organer i forvaltningsområdet for samisk språk. De har også rettigheter til bruk av samisk språk i kontakt med politi, domstoler og helsetjenester og kirkelige tjenester. Det er det offentlige som skal sørge for at disse reglene blir fulgt. Dette medfører behov for tolking, men det er uvisst hvor stort behovet er. Som nevnt tidligere er ikke alle samer og offentlige ansatte bevisst på disse rettighetene. For å sikre at den samiske befolkningen får tilbud om kvalifisert tolk er det behov for tilsyn, og Sametinget mener at organisering av et tilsynsorgan bør gjøres i nært samarbeid med Sametinget. Sametinget forventer konsultasjoner i forbindelse med organisering av et tilsynsorgan, jf. Konsultasjonsavtalen.

Tiltak 9: Videreutvikling av de samiske språkene og kvensk som innfallsport til tolketjenester av god kvalitet og Tiltak 29: Utvikle fagterminologi på flere tolkespråk, blant annet ved å utvikle digitale ordbøker med begreper som benyttes innenfor offentlig sektor

Det er i dag fortsatt stor mangel på fagterminologi på samisk. Utvikling av samisk terminologi er viktig, og Sametinget vil trekke fram det viktige arbeidet som Sámi Giellagáldu gjør som et fellesnordisk språksenter. Sámi Giellagáldu har ansvar for språkfaglig arbeid, og formålet er å samarbeide over riksgrensen. Sametingene i Norge, Sverige og Finland har ennå ikke lyktes med å skaffe permanent finansiering til drift av det felles nordiske språksenteret Sámi Giellagáldu, men det arbeides med saken. For å sikre de samiske språkenes fremtid, er det viktig å ha et velfungerende språksamarbeid over landegrensene.

Tiltak 49: Utvikle bestillerløsning for tolketjenester i samiske språk

Bestilling av samiske tolker skjer i dag direkte fra bestiller til tolk. Fordelen med det er at tolken da kan stille spørsmål direkte til bestiller om tolkingen, og så avtale tolking. Samiske tolker er vant til å få henvisning direkte fra bestiller, og det er en gjennomførbar løsning så lenge tolkebehovet ikke er stort. Sametinget ser imidlertid at en felles bestillingsløsning ville gjøre arbeidet med å finne og bestille tolk lettere for tolkebrukere. Sametinget mener at en god løsning ville vært at det foreslåtte kompetansesenteret for skjermtolking førte oversikt over tolker og hadde en bestillerløsning. Enn annen løsning er at Samisk høgskole oppretter en bestillingsløsning for samiske tolker. Det kunne for eksempel fungert slik at de til enhver tid hadde en oversikt over tilgjengelige tolker, men at tolkebruker fortsatt selv tar direkte

kontakt med tolken. Organisering av bestillerløsning for samiske tolker må gjøres i nært samarbeid med Sametinget og må konsulteres med Sametinget jf. Konsultasjonsplikten.

Tiltak 11: Opplæring i kommunikasjon via tolk for offentlige ansatte i forvaltningsområdet for samiske språk og Tiltak 60: Opplæring i kommunikasjon via tolk for yrkesgrupper som bruker tolk i sitt arbeid

Opplæring i kommunikasjon via tolk bør inngå i de ulike grunnutdanningene. Også grunnleggende opplæring i samisk kultur bør inngå.

Offentlige ansatte bør i dag få kurs om kommunikasjon via tolk, og offentlige ansatte i forvaltningsområdet for samiske språk bør i tillegg få grunnleggende opplæring om samisk kultur. Også ansatte i helsesektoren, domstolen og politi i de nordligste fylkene bør få opplæring i tolkebruk og samisk kultur.

Det er viktig å understreke de språklige rettighetene den samiske befolkningen har, og få frem forståelse for hvorfor det faktisk er behov for tolk i visse situasjoner.

Øvrige tiltak

Øvrige tiltak som Sametinget vil trekke frem som viktige, som Sametinget ikke ser behov for å kommentere ytterligere er: Tiltak 4 Forankring og oppfølging av tolketjenester i alle offentlige sektorer/kommuner, Tiltak 12 Formidle erfaring fra Tolkeprosjektet i Helse Nord, Tiltak 43 Lage egne ID-kort for tolkene oppført i Nasjonalt tolkeregister, Tiltak 44 Synliggjøre kompetanse i skjermtolking i Nasjonalt tolkeregister, Tiltak 45 Utarbeide vedlikeholds krav til tolkene i Nasjonalt tolkeregister, Tiltak 46 Etablere klageadgang på tolkene oppført i Nasjonalt tolkeregister, Tiltak 51 Fastsette minimumsstandarder for tolketjenester, Tiltak 53 Vurdering av tolkenes egnethet i forbindelse med ulike oppdrag, Tiltak 57 Opplæring i bruk av skjermtolking, Tiltak 59 Utrede alternativer for tilrettelegging for skjermtolking, Tiltak 61 Innføre temaet "Kommunikasjon via tolk" på aktuelle grunnutdanninger og i internopplæring i offentlige etater, Tiltak 74 Utarbeide klagerutiner for Nasjonalt tolkeregister og rutiner for avviksmeldinger for tolkingen og Tiltak 76 Innføre sanksjonsmuligheter, som å bli fjernet fra Nasjonalt tolkeregister, overfor tolker som ikke følger retningslinjer for god tolkeskikk.

Avslutningsvis ønsker Sametinget å fremheve at ideelt sett skulle det ikke vært behov for bruk av tolk i det samiske samfunnet. Alle fagarbeidere, offentlige ansatte og andre tjenesteytere som skal virke i det samiske samfunnet og med samisktalende brukere bør ha kunnskaper om samisk språk og kultur. Samiske tolker opplever noen ganger at de må fungere som kulturtolker i tillegg til å formidle budskap. Den samiske væremåten og levesettet kan være annerledes enn den norske. Dette er ting som kan skape misforståelser og i verste fall feilbehandling. Det kan være en pasient på legevisitt, som vil svare legen at det går bra, selv om han er meget syk. Mange aspekter i den samiske kulturen gjør at en tolk som oppfatter at kommunikasjonen svikter pga misforståelser og kulturforskjeller, vil føle behov for å forklare og lære opp tolkebrukeren i samisk kultur. Dette er ikke i henhold til tolkefagets etiske retningslinjer. Men dette er et problem som samiske tolker bør opplæres til å håndtere, og tolkebrukere som skal virke i samiske samfunn må få opplæring i samisk kultur og levesett.

Sametinget ser fram til den videre behandlingen i saken. Ved eventuelle spørsmål eller ytterlige kommentarer ta gjerne kontakt med saksbehandler Liv Karin Klemetsen, mail liv.karin.klemetsen@samediggi.no eller tlf 78 48 42 09.

Dearvvuođaguin/Med hilsen

Anne Britt Klemetsen Hætta
ossodatdirektvra/avdelingsdirektør

Liv Karin Klemetsen
ráddēaddi/rádgiver